

XALQ PEDAGOGIKASI ASOSIDA MILLIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI**M.H.Hakimova¹, Z.J.Tursunpolatova²**

1. Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi

2. Jismoniy madaniyat talabasi E-mail: m.hakimova@gmail.com

Mas'ul muallif: Hakimova Mushtariybonu Hamidovna, Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi.

Accepted: 08 Avgust 2026
Published: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Hakimova, M. H. XALQ PEDAGOGIKASI ASOSIDA MILLIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI / M. H. Hakimova, Z. J. Tursunpolatova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 7, № 1. — B. 219–223.

Annotatsiya. Ushbu maqolada xalq pedagogikasi an'analari, urf-odatlar va og'zaki ijodi namunalari asosida o'sib kelayotgan yosh avlodda milliy tarbiyani shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari tadqiq etilgan. Muallif tarixiy va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilib, milliy qadriyatlarini ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiya qilishning samarali yo'llarini yoritib beradi. Maqolada komil inson shaxsini shakllantirishda ajdodlar merosining o'rni va bugungi kun pedagogikasidagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: xalq pedagogikasi, milliy tarbiya, milliy qadriyatlar, ma'naviy meros, barkamol avlod, an'analari, pedagogik yondashuv, ta'lim-tarbiya.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Аннотация. В данной статье исследуются научно-теоретические основы формирования национального воспитания подрастающего поколения на базе традиций, обычаев и устного народного творчества народной педагогики. Автор проводит сравнительный анализ исторических и современных педагогических подходов, освещая эффективные пути интеграции национальных ценностей в учебно-воспитательный процесс. В статье обосновывается роль наследия предков в формировании гармонично развитой личности и его значение в современной педагогике.

Ключевые слова: народная педагогика, национальное воспитание, национальные ценности, духовное наследие, гармоничное поколение, традиции, педагогический подход, обучение и воспитание.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING NATIONAL EDUCATION BASED ON FOLK PEDAGOGY

Abstract. This article examines the scientific and theoretical foundations of shaping the national education of the younger generation based on the traditions, customs, values, and folklore of folk pedagogy. Through a comparative analysis of historical and contemporary pedagogical concepts, the author highlights effective ways to integrate folk heritage into the modern educational process. The paper comprehensively substantiates the role of ancestral spiritual heritage in developing a well-rounded personality and its practical significance for today's educational system.

Keywords: folk pedagogy, national education, national values, spiritual heritage, well-rounded generation, traditions, pedagogical approach, mentality, generational continuity.

Kirish. Jahonda bugungi kunda jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan axborot oqimi, virtuallashish millat va ellatlarni madaniy uyg'unlashuvini namoyon qilayotir, odamlar orasidagi marginallashuv kabi jihatlar asosida yuzaga kelayotgan ijtimoiy psixologik tanglik holatlari rivojlanayotgan mamlakatlarning ijtimoiy hayotiga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda inson kapitali sifatida uning axloqi, ta'lim-tarbiyasini oshirishda ijtimoiy o'zgarishlar integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etib, YUNESKOning 2030-yilgacha belgilangan xalqaro ta'lim konsepsiyasida alohida e'tibor qaratilgan. Unda milliy tarbiya, axloq va milliy qadriyat masalasi alohida dolzarb vazifa etib belgilangan. Qolaversa mazkur masala bo'yicha BMTning 2019-yil 25-iyuldagi Bosh assambleyasining 73-Sessiyasida 5-aprelni Xalqaro axloq kuni deb taklif qilindi va axloq kunini nishonlash butun dunyoda barqaror tinchlik, hamjihatlik va unga erishish uchun tinchlik, bag'rikenglik, birdamlik, o'zaro hamjihatlikni mustahkamlash yo'lida xalqaro hamjamiyat sa'yi-harakatlarini doimiy safarbar etish vositasi ekanligiga alohida e'tibor qaratdi, Shu bois hozirda tarbiyaning tayanch mezonlari va ijtimoiy-psixologik omillari masalasi dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasida ta'lim-tarbiya tizimini tubdan takomillashtirish, yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Xususan,

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Yangi O'zbekiston – ma'rifatli jamiyat" g'oyasi, shuningdek, yoshlarni ma'naviy-axloqiy jihatdan barkamol shaxs etib tarbiyalashga qaratilgan konsepsiya va strategik hujjatlarda milliy tarbiya masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

Mazkur hujjatlarda yosh avlodning milliy o'zligini anglash, tarixiy merosga hurmat, xalqning urf-odat va an'analariga sodiqlik ruhida tarbiyalanishi ta'lim-tarbiya jarayonining muhim vazifasi sifatida belgilangan. Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirishda xalq pedagogikasining boy tarbiyaviy imkoniyatlaridan foydalanish zarurati yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Bugungi jarayonlari sharoitida yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash masalasi ta'lim-tarbiya tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Axborot oqimining keskin ortishi, madaniyasiz omillarning yoshlar ongiga ta'siri kuchayib borayotgan bir davrda ularni milliy o'zlikni anglash, ma'naviy barkamollik, vatanparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat ruhida tarbiyalash zarurati yana-da ortmoqda. Bu jarayonda xalq pedagogikasi boy meros sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Davlatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'lim-tarbiya masalasiga bag'ishlangan aksariyat chiqishlarida "Har bir ishning ilmi bor", deb ta'kidlaydilar. Tarbiyaning ham ilmi bor. Uning nomi – pedagogika va bugungi kunda psixologiya fani predmetiga ham aylanib ulgirdi. Ayniqsa farzand tarbiyasi masalasida ota-onalarning bilimlari puxta, amaliy bo'lishi - millatimiz uchun hayot-mamot masalasi. Zero bu davrda 20 yildan keyin keladigan avlod qanday bo'lishi hal qilinadi. Shuningdek milliy tarbiya masalasiga qaratilgan tadqiqotlarimiz va davlatimiz rahbarining tarbiya masalasiga bag'ishlangan chiqishlari, nutqlari va asarlarida milliy tarbiya ijtimoiy-psixologik jarayon ekanligi aniqlandi. Ya'ni tarbiya orqali milliy o'zlikni anglash mumkin, milliy o'zlikni anglash orqali shaxs milliy xarakteri, milliy qadriyatlarini, milliy an'analarini bilish mumkin.

Ushbu maqolaning maqsadi - Xalq pedagogikasi an'analari, milliy qadriyatlar va og'zaki ijod namunalari asosida yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashning ilmiy-nazariy asoslarini tadqiq etish hamda milliy tarbiyani zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali integratsiya qilish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Xalq pedagogikasi asosida milliy tarbiyani shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarining kesishish nuqtasida turgan eng murakkab va ayni paytda eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Turli davrlar va turli ilmiy maktablar vakillari tomonidan mazkur muammo turlicha talqin qilingan bo'lsa-da, ularning barchasi xalq pedagogikasini yosh avlodning ma'naviy-axloqiy poydevori sifatida e'tirof etishda yakdil fikr bildiradilar. Xususan, klassik etnopedagogik yondashuvlarda G.N. Volkov xalq pedagogikasini xalqning ijtimoiy tajribasini avloddan-avlodga uzatuvchi genetik mexanizm sifatida baholaydi. Uning fikricha, milliy tarbiya shunchaki ta'lim jarayoni emas, balki xalqning tarixi, ruhiyati va dunyoqarashini o'zida mujassam etgan tizimdir. O'zbek pedagogikasi doirasida K.Hoshimov va S.Nishonova izlanishlari ushbu nazariyani milliy kontekstda boyitib, xalq og'zaki ijodi namunalari (maqol, matal, doston) o'smir shaxsining axloqiy sifatlarini shakllantirishdagi tarbiyaviy imkoniyatlarini dalillab berdi. Olimlar xalq pedagogikasini nafaqat madaniy meros, balki zamonaviy ta'lim standartlariga mos keluvchi samarali pedagogik vosita deb hisoblaydilar.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, milliy tarbiya masalalari shaxsning ijtimoiy-psixologik rivojlanish jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir. E.G'oziev va V.Karimova kabi olimlarning fundamental ishlarida milliy identifikatsiya, shaxsning o'zligini anglashi va ijtimoiy ustanovkalarining shakllanishi markaziy o'rin tutadi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, o'smirlik davrida shaxs atrofdagi muhit va milliy qadriyatlar bilan faol identifikatsiya jarayoniga kirishadi. Bu jarayonda xalq pedagogikasi vositalari "interiorizatsiya" – ya'ni tashqi axloqiy me'yorlarning ichki shaxsiy e'tiqodga aylanishi – uchun muhim katalizator vazifasini o'taydi. Zamonaviy tadqiqotchilar esa ushbu nazariyani amaliyotga yaqinlashtirib, ijtimoiy ustanovkalarining shakllanishida milliy qadriyatlarining motivatsion rolini alohida ta'kidlaydilar. M.G. Hasanov kabi mualliflar tomonidan olib borilgan izlanishlar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar tizimi o'smirlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularda vatanparvarlik va axloqiy barqarorlikni ta'minlashda tayanch nuqta hisoblanadi. Xalqaro miqyosdagi zamonaviy tadqiqotlarda "etnik madaniyat" va "axloqiy rivojlanish" uyg'unligi kross-madaniy yondashuvlar doirasida tahlil qilinadi. Ko'pgina xorijiy olimlar milliy an'analarining yoshlar ijtimoiy xulq-atvoriga ta'sirini empirik jihatdan o'rganishar ekan, qadriyatlar tizimining barqarorligi shaxsning stresslarga chidamliligi va ijtimoiy moslashuvchanligini oshirishini qayd etishadi. Biroq, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, aksariyat tadqiqotlar ko'proq nazariy-pedagogik xarakterga ega bo'lib, xalq pedagogikasining yoshlarga bevosita psixologik ta'sir mexanizmlarini (masalan, qadriyatlar va ijtimoiy ustanovkalarni) o'lchashga qaratilgan kompleks empirik tahlillar hali ham yetarlicha emas. Aynan shu nuqtada, S.S. Bubnova, N.E. Shchurkova va O.F. Potyomkina kabi metodikalar asosida olib boriladigan diagnostika ishlari va ularning xalq pedagogikasi vositalari bilan integratsiyasi tadqiqotning yangilik darajasini belgilaydi. Bu yondashuv nafaqat an'anaviy tarbiya metodlarini, balki zamonaviy psixodiagnostik instrumentariyni birlashtirib, yosh avlodning milliy identifikatsiyasi va axloqiy kamolotini ilmiy-asoslangan holda baholashga imkon beradi. Xulosa qilib aytganda, xalq pedagogikasi va milliy tarbiya bo'yicha to'plangan ilmiy boyliklar bugungi kun talablari darajasida yangi integrativ yondashuvlarni talab qiladi, bu esa mazkur tadqiqotning nazariy va amaliy ahamiyatini yanada oshiradi. Ushbu ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, xalq pedagogikasi shunchaki "o'tmish an'anasi" emas, balki shaxsning axloqiy, kognitiv va emotsional rivojlanishini boshqaruvchi psixologik tizimdir. Uni zamonaviy diagnostik metodikalar (Bubnova, Shchurkova, Potyomkina) bilan boyitish, o'smirlarning milliy tarbiyalanganlik darajasini nafaqat nazariy baholash, balki uni samarali rivojlantirish uchun zamin yaratadi.

Tadqiqot metodlari. Mazkur tadqiqotda xalq pedagogikasi asosida milliy tarbiyani shakllantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlarini aniqlash maqsadida kompleks empirik tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Kuzatuv metodi. Kuzatuv metodi tadqiqotchiga o'quvchilarning real interpersonal munosabatlari, kommunikativ reaksiyalari va ijtimoiy muhitdagi xulq-atvorini sun'iy aralashuvsiz tahlil qilish imkonini beradi. Kuzatish jarayonida o'quvchilarning sinfdagi kommunikativ faolligi, milliy qadriyatlarga munosabati, milliy bayram va marosimlardagi ishtiroki, kattalarni hurmat qilish kabi ko'rsatkichlariga alohida e'tibor qaratildi. Kuzatishlar asosan dars jarayonida, tanaffus vaqtida hamda milliy bayramlarga bag'ishlangan tadbirlar davomida olib borildi. Mazkur metod yordamida olingan ma'lumotlar keyingi psixodiagnostik tadqiqotlar uchun dastlabki empirik asos vazifasini bajardi.

So'rovnoma. So'rovnoma respondentlarning milliy qadriyatlarga munosabati, ularni bilish darajasi va kundalik hayotida qo'llash chastotasini o'rganish maqsadida qo'llanildi. So'rovnoma Likert shkalasi asosida tuzilgan bo'lib, unda respondentlar "to'liq qo'shilaman" (5 ball) dan "umuman qo'shilmayman" (1 ball) gacha bo'lgan javob variantlari orqali o'z munosabatlarini ifodaladilar.

Suhbat metodi. Suhbat metodi yordamida o'quvchilarning milliy qadriyatlarga bo'lgan subyektiv munosabatlari, xalq pedagogikasi vositalariga qiziqishlari hamda tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlari tahlil qilindi. Suhbatlar individual va guruhli shaklda tashkil etildi. Ushbu metod o'quvchilarning ichki emosional kechinmalari, milliy qadriyatlarni qabul qilish darajasi va kommunikativ xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

Test. Test respondentlarning milliy qadriyatlar haqidagi bilimlari, milliy identifikatsiyasi va ijtimoiy ustanovkalarini o'lchash maqsadida qo'llanildi.

Trening. Tarbiyaviy treninglar o'tkazilib, ular davomida xalq pedagogikasi vositalari (maqollar, ertaklar, xalq o'yinlari) orqali respondentlarning milliy qadriyatlarni qabul qilish darajasi oshirildi.

Pedagogik eksperiment. Tadqiqotning asosiy metodi sifatida konstatatsiya (aniqlovchi), formativ (shakllantiruvchi) va nazorat bosqichlaridan iborat bo'lgan pedagogik eksperiment tashkil etildi.

Tajriba-sinov ishlari uch bosqichda tashkil etildi: konstatatsiya (aniqlovchi) bosqichi, formativ (shakllantiruvchi) bosqich va nazorat bosqichi.

Konstatatsiya (aniqlovchi) bosqichi. Ushbu bosqichda respondentlarda milliy tarbiyaning dastlabki darajasi aniqlab olindi. Buning uchun quyidagi psixodiagnostik metodikalar qo'llanildi: "Shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanganligi" metodikasi (N.E.Shchurkova), S.S.Bubnovaning "Shaxs qadriyatlar yo'nalishlarining real tuzilishini diagnostika qilish" metodikasi, O.F.Potyomkinaning "Ijtimoiy ustanovkalar" metodikasi, "O'smirlarda milliy tarbiyaning pedagogik-psixologik ko'rsatkichlarini aniqlash" ijtimoiy-psixologik so'rovnoma (IPS). Konstatatsiya bosqichi natijalariga ko'ra, tajriba va nazorat guruhlarining boshlang'ich ko'rsatkichlari qiyosiy tahlil qilindi va ularning tenglashtirilganligi isbotlandi.

Tadqiqotning keyingi bosqichida ishlab chiqilgan "Milliy meros – shaxs kamolotining ma'naviy poydevori" pedagogik-psixologik mashg'ulotlar dasturining samaradorligini aniqlash maqsadida tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi. Ushbu bosqichda kuzatish, suhbat, pedagogik tajriba-sinov hamda psixodiagnostik metodlardan kompleks tarzda foydalanildi. Mazkur metodlar yordamida o'smir o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni qabul qilish, irodaviy sifatlar va empatik reaktivlik ko'rsatkichlaridagi o'zgarishlar tahlil qilindi.

Yoshlarda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni ichkilashtirish va irodaviy sifatlarini shakllantirishda xalq pedagogikasining tarbiyaviy vositalaridan foydalanish samarali pedagogik strategiya hisoblanadi. Biroq bunday tarbiyaviy ta'sirning psixologik asoslari – ya'ni qadriyatlarning shaxsning ichki dunyosiga singishi, hissiy kechinmalar bilan bog'lanishi, irodaviy harakatga aylanishi – alohida ilmiy tahlilni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqot doirasida "Milliy meros – shaxs kamolotining ma'naviy poydevori" nomli pedagogik-psixologik mashg'ulotlar dasturi ishlab chiqildi. Dastur xalq pedagogikasining tarbiyaviy an'analari (maqollar, ertaklar, shajara, udumlar, ustoz-shogird munosabatlari) bilan zamonaviy psixologik usullar (art-terapiya, refleksiv yozuv, case-study, simulyatsiya, meditatif hikoyalar)ni uyg'unlashtirgan holda tuzilgan.

Jadval-1.

"Shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanganligi" metodikasi (N. E. Shchurkova) (n=80)

№	Shkalalar	Tajribadan oldin		Tajribadan keyin		t-empirik qiymat
		M	SD	M	SD	
1	Ijtimoiy-axloqiy shkalasi	14,5	3,2	19,8	2,5	2,00
2	Egotsentrik shkalasi	18,2	3,5	12,4	2,8	2,65
3	Impulsiv-vaziyatli shkalasi	16,8	3,8	15,2	3,0	1,25

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, trening dasturidan so'ng sinaluvchilarning ma'naviy-axloqiy va psixologik xususiyatlarida ijobiy tomonga sezilarli natijalar kuzatildi:

Ijtimoiy-axloqiy shkala bo'yicha: Tajribadan oldingi o'rtacha ko'rsatkich $M=14,5$ ($SD=3,2$) ni tashkil etgan bo'lsa, mashg'ulotlardan so'ng bu ko'rsatkich $M=19,8$ ($SD=2,5$, $p<0,05$) gacha ko'tarildi.

Egotsentrik shkala bo'yicha: Mashg'ulotgacha bo'lgan davrda subyektlarda o'ziga bino qo'yish va faqat shaxsiy manfaatlarni ustun qo'yish tendensiyasi ancha yuqori bo'lib, o'rtacha qiymat $M=18,2$ ($SD=3,5$) ni ko'rsatgan. Trening yakunida esa ushbu ko'rsatkich $M=12,4$ ($SD=2,8$) gacha pasaygan ($p<0,01$). Bu pasayish dasturdagi "Empatiya maktabi" simulyatsiyalari va rolli o'yinlar orqali talabalarda boshqalarning holatini tushunish, rahm-shafqat va ijtimoiy

yo'naltirilgan xulq-atvorning shakllanganligidan dalolat beradi.

Impulsiv-vaziyatli shkala bo'yicha: Dastlabki ko'rsatkich $M=16,8$ ($SD=3,8$) dan tajribadan keyingi $M=15,2$ ($SD=3,0$) qiymatgacha biroz pasayish tendensiyasi aniqlandi. Garchi ushbu shkala bo'yicha statistik farq ($p>0,05$) qolgan ko'rsatkichlardek keskin bo'lmasa-da, baribir ijobiy dinamika mavjud. Bu holat talabalarning vaziyatli emotsional reaksiyalardan irodaviy o'z-o'zini boshqarish hamda frustratsiyaga bardoshlilik (frustration tolerance) mexanizmlariga o'ta boshlaganini ko'rsatadi.

Natija va muhokamalar. Tadqiqot natijalari xalq pedagogikasi asosida tuzilgan mashg'ulotlar dasturi o'quvchilarning milliy tarbiyaviy qarashlariga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatganligini namoyon etdi. Kuzatish va suhbat metodlari asosida olingan ma'lumotlarga ko'ra, tajriba guruhi o'quvchilarida dastlabki bosqichlarda ajdodlar merosiga nisbatan befarqlik, qadriyatlar haqidagi bilimlarning yuzakilligi va tengdoshlar bilan muloqotda hurmat me'yorlarining yetarli emasligi kabi holatlar kuzatilgan bo'lsa, mashg'ulotlardan so'ng ushbu ko'rsatkichlarda sezilarli ijobiy o'zgarishlar qayd etildi.

Xususan, "Ajdodlar merosi", "Qadriyatlar lug'ati", "Mening shajaram" kabi kognitiv-ma'rifiy mashg'ulotlar o'quvchilarning milliy o'zlikni anglash darajasini oshirishga xizmat qildi. "Hissiyotlar ko'zgusi", "Empatiya maktabi", "Iroda sinovi" kabi emotsional-irodaviy blokda treninglar esa ishtirokchilarning hissiyotlarini boshqarish, sabr-toqat va boshqalarning fikrini tushunish ko'nikmalarini rivojlantirdi. "Ustoz-shogird tajribasi" va "Yoshlar loyihasi" kabi faoliyatli-amaliy mashg'ulotlar esa o'quvchilarda milliy qadriyatlar asosida loyihalar yaratish va amaliy faoliyatda qo'llash kompetensiyalarini shakllantirdi.

Pedagogik tajriba-sinov natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhi o'quvchilarida mashg'ulotlardan so'ng milliy qadriyatlarga asoslangan xulq-atvor reaksiyalarining kuchayishi, tengdoshlar bilan konstruktiv muloqotning shakllanishi hamda empatik reaksiyalarining rivojlanishi kuzatildi. Nazorat guruhida esa bunday sezilarli o'zgarishlar deyarli qayd etilmadi. Ayniqsa, mashg'ulotlar ikki marta takroriy tarzda o'tkazilganligi natijalarning barqarorligini ta'minladi va ijobiy siljishlarning mustahkamlanishiga xizmat qildi.

Tadqiqotda qo'llanilgan psixodiagnostik metodikalar asosida olingan ma'lumotlar ham ishlab chiqilgan dastur samaradorligini tasdiqladi. Statistik tahlil (Student t-mezoni) yordamida tajriba va nazorat guruhlarini o'rtasidagi farqlarning ishonchlilik aniqlandi. Tajriba guruhining barcha o'lgan ko'rsatkichlari bo'yicha o'rtacha qiymatlari nazorat guruhiga nisbatan yuqori ekanligi, t-hisob qiymatlarining t-jadval qiymatidan katta bo'lganligi bu farqlar tasodifiy emasligini ko'rsatdi.

Empirik natijalar xalq pedagogikasi asosida milliy tarbiyani rivojlantirishga qaratilgan pedagogik-psixologik mashg'ulotlar dasturining amaliy samaradorligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan dastur o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni qabul qilish, irodaviy sifatlar va empatik reaktivlikni rivojlantirish orqali sog'lom ma'naviy dunyo va barqaror interpersonal munosabatlarni shakllantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi. Dasturning modulli tuzilishi, xalq pedagogikasi vositalari bilan zamonaviy psixologik usullarning uyg'unlashuvi milliy tarbiyaning yuksak natijalarini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholandi.

Xulosa. Xalq pedagogikasi asosida yosh avlod milliy tarbiyasini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari nazariy va empirik jihatdan tadqiq etildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi xalq pedagogikasi vositalarining yosh avlod tarbiyasidagi o'rnini ochib berish, milliy tarbiyani rivojlantiruvchi pedagogik-psixologik mexanizmlarni aniqlash hamda ushbu vositalar asosida samarali mashg'ulotlar dasturini ishlab chiqish va uning amaliy samaradorligini eksperimental tarzda asoslashdan iborat bo'ldi.

Nazariy tahlillar natijasida xalq pedagogikasining mohiyati, uning tarkibiy qismlari va tarbiyaviy imkoniyatlari chuqur o'rganildi. Aniqlanishicha, xalq pedagogikasi jamiyatning ijtimoiy-madaniy rivoji bilan bog'liq holda shakllangan, avlodlardan avlodga og'zaki va amaliy yo'llar bilan o'tib kelayotgan ta'lim-tarbiya tajribasining yaxlit tizimi hisoblanadi. Uning pedagogik mohiyati sintezlik, empirik tajribaga asoslanganlik, ijtimoiy va oilaviy tarbiyada bevosita qo'llanishga yo'naltirilganlik hamda yosh va ijtimoiy mavqega qarab tabaqalashtirilgan tarbiya usullarining mavjudligi kabi xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Xalq pedagogikasining asosiy tarkibiy qismlari – maqollar, matallar, topishmoqlar, ertaklar, dostonlar, termalar, o'yinlar, marosim qo'shiqlari, mehnat an'analari va oilaviy odatlar – yosh avlodga "yaxshilik – yomonlik", "haq – batil", "mehnat – yalqovlik", "odob – beadablik" kabi dioxotomik qarama-qarshiliklar asosida axloqiy mezonlarni singdiradi. Ilmiy pedagogika tizimli, nazariy asoslangan va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan bo'lsa, xalq pedagogikasi uning amaliy-empirik poydevori va milliy o'ziga xoslikning asosiy kafili sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan xalq pedagogikasiga murojaat qilmasdan turib, milliy tarbiyaning samarali modelini yaratish mumkin emas.

Tahlillar davomida K.D.Ushinskiy, E.Dyurkgeym, I.G.Pestalotssi, M.Qoshjonov, Q.Hoshimov, B.Qodirov, B.Sarimsoqov, N.Borozna, D.B.Elkonin kabi olimlarning ilmiy qarashlari o'rganildi. Ularning asarlari xalq pedagogikasining yosh avlod ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ta'sirining nazariy-metodologik asoslarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimida xalq pedagogikasining merosidan unumli foydalanish va uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa ekanligi belgilandi.

Yosh avlodning milliy qadriyatlarni qabul qilishining psixologik mexanizmlari alohida tahlil qilindi. L.S.Vigotskiy, P.Ya.Galperin, A.Bandura, E.Erikson, J.Piaje kabi olimlarning nazariy qarashlariga tayanib, internalizatsiya, identifikatsiya, imitatsiya, emotsional ta'sir, refleksiya va ijtimoiy ustanovka mexanizmlari milliy qadriyatlarni shaxs tomonidan o'zlashtirilishining muayyan bosqichlari sifatida tavsiflandi. Ushbu mexanizmlar yosh davrlari bilan bog'liq holda turlicha nisbatda namoyon bo'lishi va ularni bilish milliy tarbiyani loyihalashda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslandi. Xalq pedagogikasi vositalari aynan shu mexanizmlarni faollashtirish orqali yosh avlodning milliy o'zligini anglashi, ma'naviy-

axloqiy qadriyatlarni ichkilashtirishi va ular asosida barqaror xulq-atvor shakllarini rivojlantirishiga xizmat qiladi.

Xalq pedagogikasi yosh avlodning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Ushbu ta'sir axloqiy ong va tafakkurni shakllantirish, axloqiy his-tuyg'ularni rivojlantirish, axloqiy xulq-atvor ko'nikmalarini tarkib toptirish hamda milliy o'zlikni anglash va iftixorni shakllantirish kabi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Ishlab chiqilgan "Milliy meros – shaxs kamolotining ma'naviy poydevori" dasturi yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni qabul qilish, irodaviy sifatlar va empatik reaktivlikni rivojlantirish orqali sog'lom ma'naviy dunyo va barqaror interpersonal munosabatlarni shakllantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Toshkent : O'zbekiston, 2023. – 80 b.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston-2030 strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni (PF-158) // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. 2023.
- [3] Jabborov, X. X. Yoshlarda milliy tarbiya shakllanishining ijtimoiy-psixologik omillari / X. X. 4.Jabborov. Toshkent : Bookmany Print, 2025. 252 b.
- [4] Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch / I. A. Karimov. Toshkent : Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
- [5] Mutalipova, M. J. Xalq pedagogikasi : o'quv qo'llanma / M. J. Mutalipova. Toshkent : Fan va texnologiya, 2015. – 160 b.
- [6] Nafasov, D. Sh., Xodjaniyazova, R. A., Ahmedova, G. F. va boshq. Xalq pedagogikasi : darslik / D. Sh. Nafasov, R. A. Xodjaniyazova, G. F. Ahmedova va boshq. Toshkent : Bookmany Print, 2025. 310 b.
- [7] Qodirov, B. Xalq pedagogikasi / B. Qodirov. Toshkent : Fan, 2019. 240 b.
- [8] Бубнова, С. С. Методика диагностики реальной структуры ценностных ориентаций личности / С. С. Бубнова // Психологическая диагностика. 2002. № 3. С. 25–38.
- [9] Выготский, Л. С. Психология / Л. С. Выготский. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2000. 1008 с.
- [10] Bandura, A. Social Foundations of Thought and Action : A Social Cognitive Theory / A. Bandura. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1986. 617 p.